

Regeringskansliet
Justitiedepartementet
103 33 Stockholm**Yttrande över betänkandet (SOU 2013:39) Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet**

(Ju2013/4173/Å)

Riksdagens ombudsmän har beretts tillfälle att lämna synpunkter på innehållet i betänkandet Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet.

Utredningen har bl.a. haft i uppdrag att analysera behovet av och lämna förslag till de författningsändringar som krävs för att Sverige ska kunna tillträda Europarådets konvention om it-relaterad brottslighet och dess tilläggsprotokoll. Utredningen har gjort ett grundligt arbete och en väl genomförd analys avseende behovet av lagändringar mot bakgrund av konventionen. Utredningens författningsförslag föranleder följande synpunkter från min sida.

Föreläggande om utlämnande av uppgifter för att ett beslut om husrannsakan ska kunna verkställas (28 kap. 7 a § rättegångsbalken)

När det gäller konventionens krav på att myndigheterna ska ha möjlighet att förelägga en person som har kännedom om ett datasystems funktion, eller om säkerheten kring detta, att lämna den information som är nödvändig för att möjliggöra en husrannsakan, har utredningen gjort bedömningen att de svenska reglerna om vittnesförhör inför rätta under en förundersökning formellt sett är tillräckliga. Med beaktande av bl.a. synpunkter från de brottsutredande myndigheterna har utredningen ansett att det ändå finns skäl att införa en särskild möjlighet till föreläggande att lämna upplysningar i syfte att underlätta husrannsakan i it-miljö.

Jag har i och för sig inte någon invändning mot att det införs en möjlighet att förelägga en person, som inte är misstänkt för det brott som utreds, att lämna vissa upplysningar vid en husrannsakan så att denna kan verkställas. Det är också en självklar utgångspunkt att ett föreläggande att lämna upplysningar inte får riktas mot den som skäligen kan misstänkas för brottet. Enligt utredningens förslag ska det emellertid inte krävas att brottsutredningen har kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet för att ett föreläggande att lämna upplysningar ska få utfärdas. Det är i och för sig ett rimligt ställningstagande då regelverket bör korrespondera med förutsättningarna för husrannsakan, och då behovet av upplysningar kan antas vara som störst i ett tidigt skede av förundersökningen.

Med en sådan reglering finns det emellertid en risk för att det begärs upplysningar av en person som senare kan komma att bli skäligen misstänkt för brottet. Ett sådant förfarande skulle kunna strida mot principen att den som är misstänkt för brott inte ska behöva bidra till utredningen eller bevisningen i målet genom att göra medgivande eller bistå med material som är belastande för honom eller henne.

Utredningen har avvisat denna farhåga med hänvisning till att ett föreläggande att lämna upplysningar enbart kan riktas mot den som, om åtal väcks, skulle vara skyldig att vittna i saken om sådan uppgift som de brottsutredande myndigheterna vill få tillgång till genom föreläggandet. Ett vittne får bl.a. vägra att yttra sig om en omständighet, vars yppande skulle röja att vittnet eller någon vittnet närstående har gjort sig skyldig till brottslig eller vanärande handling (36 kap. 6 § rättegångsbalken). Utredningen menar att den föreslagna ordningen innebär att en person mot vilken ett föreläggande riktas inte kan tvingas att lämna upplysningar som senare kan komma att användas mot honom eller henne i ett brottmål. (Se s. 283 f.)

I lagförslaget har undantaget uttryckts så att ett föreläggande inte får riktas mot den som, om åtal väcks, inte skulle vara skyldig att vittna i målet om ”omständighet som avses i första stycket”. I författningskommentaren har bl.a. angetts att undantaget avser sådan uppgift som de brottsutredande myndigheterna vill få tillgång till.

Utredningens analys av bestämmelsen i 36 kap. 6 § rättegångsbalken är inte invändningsfri. Det föreslagna undantaget har enligt min mening getts ett alltför begränsat tillämpningsområde. Även om de upplysningar som ska lämnas enligt den föreslagna bestämmelsen i 27 kap. 7 a § rättegångsbalken inte primärt ska användas som bevis som kan användas i ett brottmål, utan enbart kunna leda till uppgifter som kan användas som bevis, bör det undvikas att en person åläggs att lämna uppgifter som bidrar till en brottsutredning som kan leda till misstankar mot honom eller henne.

Det är därför av vikt att de brottsutredande myndigheterna iakttar försiktighet vid tillämpningen av bestämmelsen, särskilt i de stadier av brottsutredningen då någon ännu inte skäligen kan misstänkas för brottet. Om det finns anledning att anta att en person kan komma att bli skäligen misstänkt bör något föreläggande inte ges mot denne, då det skulle kunna medföra att personen därigenom bidrar med material som är belastande för honom eller henne. En viktig åtgärd för att säkerställa detta är att den person som det är aktuellt att rikta ett föreläggande att lämna upplysningar mot erinras om under vilka förutsättningar denne har rätt eller skyldighet att vägra yttra sig (jfr 36 kap. 14 § rättegångsbalken).

Mot bakgrund av att bestämmelsen rör straffprocessuella tvångsmedel och med beaktande av de tillämpningsproblem som kan uppkomma är det angeläget att det i lagtexten uttryckligen framgår vilka personer och upplysningar som inte får bli föremål för förelägganden. Den föreslagna bestämmelsens lydelse är otydlig i båda dessa avseenden. Till skillnad från den föreslagna bestämmelsen om föreläggande om bevarande av en viss lagrad uppgift (27 kap. 16 a §

rättegångsbalken) framgår det inte uttryckligen av förslaget i 28 kap. 7 a § andra stycket rättegångsbalken att det inte överhuvudtaget skulle kunna riktas ett föreläggande mot den som inte hade varit skyldig att vittna i målet. I författningskommentaren anges dock att avsikten är att undanta dessa personer generellt och att det därutöver inte heller får riktas föreläggande mot personer som visserligen skulle vara skyldiga att vittna i målet men som inte skulle få höras som vittne om sådan uppgift som de brottsutredande myndigheterna vill få tillgång till (s. 334). Som antytts ovan är hänvisningen i andra stycket till ”omständighet som avses i första stycket” för snävt utformad och den är dessutom i viss mån oklar.

Det förtjänar vidare att nämnas att då de föreslagna bestämmelserna om föreläggande att bevara en viss lagrad uppgift och föreläggande om utlämnande av uppgifter i vissa avseenden reglerar samma frågor, bör de i möjligaste mån ha samma lydelse och uppbyggnad (se t.ex. inledningen till 28 kap. 7 a § andra stycket jämfört med inledningen till 27 kap. 16 § tredje stycket, liksom den uttryckliga hänvisningen till 36 kap. 3 § rättegångsbalken i sistnämnda bestämmelse).

Föreläggande om bevarande av en viss lagrad uppgift (27 kap. 16 och 16 a §§ rättegångsbalken)

När det gäller konventionens krav på skyndsamt säkrande av lagrade datorbehandlingsbara uppgifter har utredningen gjort bedömningen att det fordras lagstiftning. Utredningen har föreslagit en bestämmelse som innebär att den som i elektronisk form innehar en viss lagrad uppgift, som kan antas ha betydelse för utredningen om ett brott, får föreläggas att bevara uppgiften. I likhet med vad som föreslås gälla avseende föreläggande om upplysningar, ska det inte krävas att brottsutredningen har kommit så långt att någon skäligen kan misstänkas för brottet. Det finns således även i dessa fall en risk att en person som sedermera blir misstänkt för brottet har förelagts att bevara en uppgift och därmed bidragit till utredningen. Samma invändningar som anförts ovan angående föreläggande om upplysningar aktualiseras därmed i viss mån även här.

Utredningen är av uppfattningen att ett föreläggande om bevarande av en lagrad uppgift knappast innebär något intrång i den enskildes integritet, utan att det först blir aktuellt vid ett utlämnande av uppgiften (s. 257). Det är i och för sig korrekt att de brottsbekämpande myndigheternas rätt till uppgifterna inte utvidgas genom den föreslagna bestämmelsen. Trots detta kan det för den enskilde innebära ett beaktansvärt intrång i den personliga integriteten att tvingas bevara en elektronisk uppgift, med den risk för ett framtida utlämnande som det innebär. Ett föreläggande att bevara en viss e-postkorrespondens är ett exempel på åtgärd som kan upplevas som ingripande och där frågor som rör rätten till respekt för privatlivet kan aktualiseras.

Som ett led i proportionalitetsbedömningen ska bl.a. beaktas om ett framtida utlämnande av uppgiften är möjligt. En sådan prövning av framtida förhållanden är ofta svår att göra. Mot den bakgrunden och med hänsyn till att kraven för utfärdande av föreläggande är relativt lågt ställda finns det en risk att prövningen

vid utfärdandet blir slentrianmässig. Jag vill därför framhålla att det är angeläget att förutom reglerna om beslagsförbud, skyddet mot intrång i den personliga integriteten beaktas.

Övrigt

Utredningen har föreslagit att det ska föreskrivas att den som ett föreläggande om bevarande av en lagrad uppgift riktar sig mot inte obehörigen får föra vidare att säkrande åtgärder har vidtagits. Då det är förenat med straffansvar att bryta mot tystnadsplikten är det viktigt att det står klart för den förelagde vad som gäller. Det föreslagna ordvalet i 27 kap. 16 a § andra stycket rättegångsbalken – meddelande om åtgärden får inte obehörigen föras vidare – är enligt min mening mindre väl valt. I författningskommentaren har angetts att ”den som förelagts att bevara uppgifterna är skyldig att hemlighålla att säkrande åtgärder har vidtagits”. Detta är ett tydligare uttryckssätt. Det behöver dock förtydligas i vilka situationer uppgift om föreläggandet ändå får lämnas, dvs. vad det som i utredningens förslag angetts som ”obehörigen” innebär.

Beträffande övriga förslag i betänkandet har jag inte några synpunkter.

Cecilia Renfors

Maria Ulfsdotter Klang
föredragande